

*Присвячуємо нашій Alma Mater
та світлій пам'яті декана
природничо-географічного факультету НДУ
канд. хім. наук Івана Івановича Кочерги*

Н.М. ШИЯН¹, Г.М. ЛИСЕНКО²

¹ Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України
вул. Терещенківська 2, м. Київ-1, 01601, Україна
herbarium-kw@ukr.net

² Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
вул. Кропив'янського 2, м. Ніжин, 16602, Україна
lysenko_gena@yahoo.com

ГЕРБАРНА КОЛЕКЦІЯ НІЖИНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. МИКОЛИ ГОГОЛЯ

Ключові слова: гербарій, Україна

Ніжинська вища школа (початково — Гімназія вищих наук, тепер — Ніжинський державний університет) — один із найстаріших навчальних закладів України, зі славетною історією, в якій від 1820 року нерозривно поєдналися наука і культура.

Перехід більшої частини українських земель під юрисдикцію Росії у другій половині XVII ст. призвів до занепаду тут освіти через закриття братських шкіл, відтоку духівництва та вчителів до московських земель. Брак освіти в ті часи гостро відчувався не лише в Україні, тому в перші ж роки XIX ст. у Російській імперії було утворено Міністерство народної освіти, яке затвердило учбові округи та почало відкривати школи, гімназії, університети по всій країні [3, 5]. Невдовзі один за одним в Україні постають Харківський університет (1804), Вища Волинська гімназія в м. Кременці (1805), Київська I гімназія (1809), Рішельєвський ліцей в Одесі (1817), Гімназія вищих наук князя Безбородька (1820)¹.

Ніжинську гімназію вищих наук побудував граф Ілля Андрійович Безбородько на честь свого брата,

© Н.М. ШИЯН,
Г.М. ЛИСЕНКО, 2009

¹ Наступним навчальним закладом став Університет Св. Володимира в Києві (1834).

світлішого князя Російської імперії, члена Російської академії наук, почесного члена Академії мистецтв, канцлера часів Катерини II Олександра Андрійовича Безбородька (1747—1799). Місце обрано не випадково, про що свідчать слова В. Кочубея, племінника І. Безбородька, знатного вельможі двору Олександра I: «Малороссия университетов не имеет, а Нежин — место весьма хорошее для сей благородной цели». Будувалася Гімназія власним коштом братів Безбородьків на місці маєтку Олександра Андрійовича. Метою заснування Гімназії було дати малоросійським дворянам «удобность при воспитании их детей в благочестивых правилах, приобрести сведения в языках и общих науках». Тому Гімназія вищих наук князя Безбородька, яка відкрилася 4 вересня 1820 р. і за своїм статусом прирівнювалася до університету, а за способом функціонування нагадувала відомий Царськосельський ліцей, перетворила на початку XIX ст. невеличке провінційне містечко Ніжин на один з культурних та наукових центрів Лівобережної України. Крім того, це єдиний випадок в історії Російської Імперії, коли повітове місто мало свій вищий навчальний заклад і набуло статусу студентського міста, що було характернішим для Європи [3, 4].

За час свого існування Ніжинська вища школа через різні соціально-політичні причини змінювала профіль навчання, що відображалось в її найменуваннях: Гімназія вищих наук князя Безбородька (1820—1832), Фізико-математичний ліцей (1832—1840), Юридичний ліцей (1840—1875), Історико-філологічний інститут князя Безбородька (1875—1919), Інститут народної освіти (1920—1934), Педагогічний інститут (1934—1939), Ніжинський державний педагогічний інститут ім. М.В. Гоголя (1939—1998), Ніжинський державний педагогічний університет ім. М. Гоголя (1998—2004), Ніжинський державний університет ім. Миколи Гоголя (з 2004 р.).

Майже за 200 років існування закладу в його стінах здобували освіту та викладали видатні діячі української, російської, білоруської культури та науки, зокрема письменники М. Гоголь, Н. Кукольник, Є. Гребінка, Ф. Богушевич, В. Забіла, Ю. Збанацький, Є. Гуцало, етнографи О. Афанасьєв (Чужбинський), М. та К. Сементовські, перекладачі М. Гербель, Ф. Стравінський, філологи І. Кириченко, В. Резанов, філософ П. Редькін, історики М. Державін, М. Петровський, правознавці І. Максимович, А. Білоусов, художник акад. А. Мокрицький, вчені — основоположники російської школи мостобудування та залізничної справи Д. Журавський, П. Собко, хімік А. Домбровський, біологи А. Андржейовський (Andrzejowski), С. Мулярчук та ін. [1—5].

У перші ж роки існування закладу нарівні з філологічними, історичними, юридичними, економічними дисциплінами читався курс природничих наук. Так, гімназисти та ліцеїсти слухали лекції з «естественной истории» і «технологии с химией», а з моменту створення в 1934 р. природничого факультету студентам викладали цикли з біологічних, географічних та хімічних дисциплін. Протягом багатьох років викладачі та студенти нако-

пичили безцінні навчально-демонстраційні та наукові колекції, які стали основою ботанічного музею, гербарію, геологічної колекції та ін.

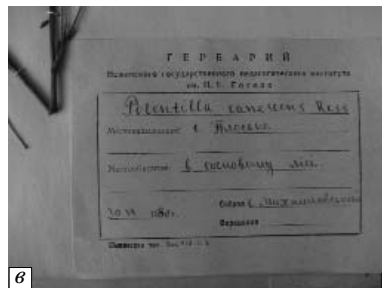
Першою гербарною колекцією Ніжинської вищої школи було зібрання натураліста Антона Лук'яновича Андржейовського, який увійшов в історію біології як автор низки праць з ботаніки, палеонтології, геології та ін. З Ніжином пов'язані останні роки його педагогічної діяльності (1839-1841) — сюди викладача перевели 1839 р. у зв'язку із закриттям владою на рік Київського університету Св. Володимира як заходу боротьби з польським підпільним студентським гуртком, у співчутті до членів якого звинувачували А. Андржейовського [1, 3, 6, 7].

До приходу А. Андржейовського ліцей мав колекції мінералів (682 види в 1086 екземплярах), мушлів (30 штук), комах (250 видів) та ін., які поповнювалися завдяки надходженням від викладачів, студентів і меценатів. Так, відомо, що в 1840 р. студент Ф. Ковалевський передав до колекцій ліцею 800 екземплярів комах, зібраних в околицях Ніжина, а полковник [?]² Наливайко — 13 екземплярів мінералів з Сибіру [3, 7]. Достеменно невідомо, але цілком ймовірно, що серед цих колекцій траплялися зразки висушених рослин. Тому першою в ліцеї була гербарна колекція А. Андржейовського, яку колектор перевіз сюди з Києва, а під час служби в Ніжині поповнював зразками місцевої флори. Одразу ж після переведення до Ніжина А. Андржейовського призначили на посаду професора природничих наук ліцею. Крім того, йому доручили завідувати Кабінетом природної історії, яким він і опікувався протягом трьох років. Оскільки перехід А. Андржейовського до ліцею припав на кінець навчального року, він мав більше вільного часу для занять наукою та екскурсій в околицях Ніжина.

Колекція А. Андржейовського опосередковано стала основою гербарію Ніжинського університету. За збігом обставин це унікальне гербарне зібрання тимчасово перебувало у навчальному закладі, профілюючими дисциплінами якого понад 100 років були філологія, історія та право. Для А. Андржейовського ніжинський період життя став часом опрацювання власної гербарної колекції, яка тоді налічувала близько 10 тис. гербарних зразків. Ще в 1834 р. А. Андржейовський пропонував Вченій раді Університету Св. Володимира придбати його колекцію. Але університетські чиновники не відреагували на це. Тоді Антон Лук'янович перед виходом у відставку в 1841 р. упорядкував свій гербарій і подарував його тому ж таки університету [1, 7]. Ця персональна колекція, поповнена ніжинськими зразками автора, була свого часу долучена до іменних колекцій В. Бессера та П. Роговича³. Але з виходом А. Андржейовського у відставку і до створення природничого факультету на довгі роки було забуто про колекції Кабінету природної історії, якими опікувався цей

² Тут и далі ми позначаємо невідомі ініціали колекторів тощо.

³ Нині іменні колекції В. Бестера та П. Роговича містяться у фондах Гербарію Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (КИ) [8, 9].

Гербарій Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя (NZHU): *a* — розміщення матеріалів; *b* — каталоги; *c* — етикетки; *d* — гербарний зразок

Herbarium of Mykola Gogol State University (NZHU): *a* — placement of materials; *b* — catalogs; *c* — label; *d* — herbarium specimen

талановитий ботанік. правонаступниками Кабінету вже в ХХ ст. стали гербарій і ботанічний музей при кафедрі ботаніки Ніжинського університету.

Датою заснування власне гербарної колекції Ніжинського державного університету (NZHU⁴) є 1934 р., коли відкрили природничий факультет Педагогічного інституту в м. Ніжині. Саме відтоді, завдяки наполегливій праці й ентузіазму викладачів та студентів, накопичуються унікальні матеріали переважно з флори Чернігівщини. Аналізуючи їх, ми встановили, що фонди NZHU формувалися двома шляхами. По-перше, сюди ввійшли власні колекції викладачів навчального закладу, а саме: [?] Веліканова — 337 гербарних зразків (г. з.) з Чернігівщини, Херсонщини та Архангельської обл. Росії; С. Михайловського — 410 г. з. з Чернігівщини; С. Мулярчука — 321 г. з. з Чернігівщини, Сумщини, Херсонщини, Криму, Кавказу; К. Семеніної — 336 г. з. з Чернігівщини та Середньої Азії; І. Солдатової — 240 г. з. з Чернігівщини та ін. По-друге, до гербарію NZHU потрапили збори дослідників-ентузіастів та студентів, серед них: В. Аивпер, Л. Балашов, [?] Давидова, [?] Єфименко, [?] Жаровська, [?] Кадагашвілі, [?] Квач, В. Курсон, Г. Лисенко, Л. Лобань, І. Папуча, [?] Пушанко, [?] Решетняк, О. Сікачина, [?] Супрун, [?] Ушивець, [?] Угрінський, Н. Шиян та ін. Аналіз гербарних

⁴ Акронім колекції, запропонований авторами публікації, наводиться вперше.

матеріалів за датою збору колекції судинних рослин свідчить, що 23 % зразків фондового гербарію — це матеріали особистих колекцій викладачів, зібрані у 1908—1930 рр. (783 г. з.).

Значно поживається надходження гербарних матеріалів у період формування природничого факультету: за 10 років (1930—1940) до його фондів надійшло 897 г. з. (~ 26 %). Одиничними зразками в колекції представлені воєнні та повоєнні роки. Найчисельнішими є надходження 1950—1970 рр. За цей час фонди поповнилися 1703 г. з., що становить ~50 % гербарних матеріалів. Це сталося завдяки приходу в університет молодих науково-педагогічних кадрів, можливості далеких експедиційних виїздів співробітників, поживленню наукової роботи та наявності технічного персоналу, який опікувався колекцією. На жаль, починаючи з 1970-х рр. й досі, кількість гербарних зразків, що надійшли до фондів, незначна. Так, у фондах колекції судинних рослин ми виявили лише 24 гербарні зразки, датовані після 1970 р. (0,7 %). Це не означає, що починаючи від 1970-х, гербарій не функціонував і не поповнювалися фонди. Така ситуація передусім пов'язана з браком місця, відсутністю технічного персоналу, який би займався колекцією, та, до останнього часу, практикою використання наукової частини колекції у навчальному процесі. Тому нові надходження до гербарію так і залишаються не підготовленими до інсерції у фонди, а насамперед використовуються в навчальному процесі, часто стають непридатними для наукової роботи і вибраковуюються. Час від часу силами студентів і викладачів проводилася інвентаризація фондів, складалися та велися каталоги колекцій. Однак ця робота була фрагментарною.

Сьогодні гербарій *NZHU* налічує 4 939 одиниць зберігання. Він складається з колекції судинних рослин, мохів, лишайників, морфологічного та екологічного навчальних гербаріїв, а також нефондового матеріалу. Всі ці колекції розміщені в єдиній гербарній кімнаті, зокрема науковий гербарій — у двох дерев'яних гербарних шафах розміром $0,7 \times 1,5 \times 2,8$ м, а навчальні матеріали та неоформлені надходження — у спеціально відведеній для цього шафі. Всі фондові гербарні матеріали етикетовані, частково монтвані на картонні підкладки 29×41 см, вміщені в паперові обкладинки — так звані «сорочки» (за винятком частини бріологічного та ліхенологічного матеріалу, який зберігається в паперових пакетах або коробках). На паперових сорочках вказано назву роду або родини, матеріали до яких містяться в них. Гербарні зразки розташовані за абетковим принципом. По 60—70 зразків вкладено в картонні папки, обтягнуті зовні дермантином. Папки розкладені на полицях шаф та послідовно пронумеровані (рисунок). Вся колекція, за винятком нефондових матеріалів, каталогізована. Каталоги — це загальні зошити, де в алфавітному порядку вказані родини, кожна з яких має власний номер у колекції. Для кожної родини зазначено роди (їх нумерація послідовна), а для кожного роду вказані наявні у колекції види та кількість г. з. Зразки у колекціях не пронумеровані.

За датою збору найстаріші зразки належать до 1908—1913 рр. Судячи з почерку, це зразки одного чи двох колекторів, зібрані в околицях С.-Петербурга, Петергофі (1908), в Курляндії і Ліфляндії (1912), Брянській та Орловській губерніях (1913). Географія гербарних зборів, як для такої невеликої колекції, доволі широка. Так, окрім зразків з України (Донецька, Закарпатська, Київська, Одеська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернігівська області та АР Крим), є матеріали з Росії (Амурська, Архангельська, Брянська, Ленінградська, Орловська області та Західний Сибір), Кавказу (Грузія), Середньої Азії (Узбекистан й околиці Ташкента), Прибалтики.

Гербарій судинних рослин налічує 3 407 г. з. з 1221 роду 600 родин флори України та інтродуцентів (таблиця). Найпредставленішими за кількістю гербарних зразків у колекції є родини *Asteraceae* (348 г. з.), *Poaceae* (316 г. з.), *Rosaceae* (146 г. з.), *Fabaceae* (128 г. з.), *Cyperaceae* (125 г. з.), *Ranunculaceae* (111 г. з.), *Caryophyllaceae* (108 г. з.), *Lamiaceae* (109 г. з.), *Scrophulariaceae* (90 г. з.). Інші родини представлені незначною кількістю зразків (60 — 1 г. з.). Більша частина зразків зібрана в межах Чернігівської обл. Матеріали колекції практично повністю визначені.

Ліхенологічна колекція NZHU складається з 357 одиниць зберігання (о. з.). Представлені 12 родів: *Anaptichia*, *Biatora*, *Cetraria*, *Cladonia*, *Evernia*, *Licidea*, *Lecanora*, *Loboria*, *Physcia*, *Ramalia*, *Usnea*, *Xanthora*. Матеріали визначені частково і потребують подальшого ретельного опрацювання. Вони містяться в паперових пакетах, складених у картонні коробки. Загальна каталогізація ліхенологічної колекції не проведена, оскільки наявні збори є результатом різнорічних та різнопланових польових досліджень студентів-дипломників і магістрантів, виконаних у м. Ніжині та його найближчих околицях, а також в окол. с. Ядути Борзнянського р-ну Чернігівської обл., де міститься біологічний стаціонар НДУ.

Бріологічну колекцію NZHU представляють види 19 родів (425 о. з.): *Acrocladium*, *Amblystegium*, *Aulacomnium*, *Calliargon*, *Climacium*, *Dicranum*, *Drepanocladus*, *Funaria*, *Hylaeonium*, *Hypnum*, *Marschantie*, *Meesia*, *Mnium*, *Paludella*, *Plagioechilla*, *Polytrichum*, *Rhacomitrium*, *Thuidium*, *Sphagnum*. Зразки містяться у паперових пакетах, частково на аркушах паперу, вкладених у гербарні папки. Загальний каталог бріологічної колекції також відсутній.

Навчальний гербарій сформовано за рахунок методичних напрацювань співробітників і лаборантів кафедри ботаніки. Він являє собою роздаткові гербарні матеріали до курсів морфології, систематики та екології рослин. Морфологічний гербарій складається з 10—15 гербарних аркушів розміром 29 × 42 см, на яких змонтовані висушені частини рослин за темами, наприклад, «Стебло» (форма стебла, стебло за способом росту тощо), «Листок» (форма листка, край листової пластинки тощо), «Квітка» (зігоморфна, актиноморфна тощо), «Суцвіття» (складні, прості тощо). Екологічний гербарій — це методично-демонстраційні матеріали, розкладені згідно з класифікаціями за різними екологічними чинниками (наприклад,

Таблиця 1. Кількісний розподіл гербарних зразків колекції судинних рослин

П/№	Назва родини	Кількість родів	Кількість видів	Кількість гербарних зразків
1.	Aceraceae	1	5	13
2.	Adoxaceae	1	2	4
3.	Aizoaceae	1	1	2
4.	Alismataceae	2	3	17
5.	Amaranthaceae	1	3	5
6.	Amaryllidaceae	1	10	28
7.	Anacardiaceae	1	3	9
8.	Apiaceae	25	27	58
9.	Аросунaceae	2	2	6
10.	Araceae	3	3	16
11.	Araliaceae	1	2	2
12.	Aristolochiaceae	2	2	5
13.	Asclepiadaceae	2	2	5
14.	Asteraceae	52	127	348
15.	Balsaminaceae	1	1	3
16.	Basellaceae	2	4	17
17.	Berberidaceae	1	3	6
18.	Betulaceae	5	9	33
19.	Bignoniaceae	1	1	10
20.	Boraginaceae	16	27	41
21.	Brassicaceae	19	33	61
22.	Butomaceae	1	1	4
23.	Buxaceae	1	1	1
24.	Callitrichaceae	1	2	4
25.	Campanulaceae	2	12	39
26.	Cannabiaceae	2	3	4
27.	Cannaceae	1	3	9
28.	Capparidaceae	2	5	38
29.	Caprifoliaceae	4	7	18
30.	Caryophyllaceae	22	50	108
31.	Celastraceae	1	1	1
32.	Ceratophyllaceae	1	1	5
33.	Chenopodiaceae	15	28	59
34.	Cistaceae	1	1	1
35.	Commelinaceae	3	3	17
36.	Convolvulaceae	2	3	6
37.	Cornaceae	1	6	12
38.	Crassulaceae	1	1	2
39.	Cucurbitaceae	3	3	5
40.	Cupressaceae	4	5	19
41.	Cuscutaceae	1	3	8
42.	Cyperaceae	12	54	125
43.	Dilleniaceae	1	2	19
44.	Dioscoreaceae	2	3	23
45.	Dipsacaceae	5	7	24
46.	Droseraceae	1	2	16
47.	Ebenaceae	1	2	8
48.	Elaeagnaceae	1	1	2
49.	Elatinaceae	1	1	1
50.	Empetraceae	1	4	21
51.	Ephedraceae	2	3	18

Продовження табл. 1

П/№	Назва родини	Кількість родів	Кількість видів	Кількість гербарних зразків
52.	Equisetaceae	1	6	25
53.	Ericaceae	7	10	43
54.	Eucommiaceae	2	4	20
55.	Euphorbiaceae	1	3	3
56.	Fabaceae	31	63	128
57.	Fagaceae	3	8	12
58.	Frankeniaceae	1	1	2
59.	Gentianaceae	4	11	29
60.	Geraniaceae	2	8	12
61.	Ginkgoaceae	1	1	2
62.	Globulariaceae	2	2	10
63.	Haloragaceae	1	2	3
64.	Hamamelidaceae	1	1	1
65.	Hippocastanaceae	1	3	20
66.	Hippuridaceae	1	2	4
67.	Hydrocaryaceae	1	1	4
68.	Hydrocharitaceae	3	3	15
69.	Hydrophyllaceae	2	10	40
70.	Hypericaceae	1	3	12
71.	Iridaceae	3	5	22
72.	Isoetaceae	1	3	6
73.	Juglandaceae	3	4	20
74.	Juncaceae	2	13	41
75.	Juncaginaceae	1	2	13
76.	Lamiaceae	21	44	109
77.	Lauraceae	1	1	1
78.	Lemnaceae	2	3	9
79.	Lentibulariaceae	2	2	3
80.	Liliaceae	17	24	50
81.	Linaceae	1	2	6
82.	Lobeliaceae	1	5	10
83.	Loranthaceae	2	6	19
84.	Lycopodiaceae	1	4	23
85.	Lythraceae	2	3	6
86.	Magnoliaceae	1	2	4
87.	Malvaceae	3	3	8
88.	Marsileaceae	1	1	5
89.	Martyniaceae	2	1	5
90.	Monotropaceae	1	1	3
91.	Moraceae	3	3	6
92.	Myrtaceae	3	3	3
93.	Najadaceae	1	1	1
94.	Nyctaginaceae	1	3	15
95.	Nymphaeaceae	2	2	7
96.	Oleaceae	4	4	7
97.	Onagraceae	4	9	25
98.	Onocleaceae			
99.	Ophioglossaceae	2	3	16
100.	Orchidaceae	7	13	29
101.	Orobanchaceae	1	4	6
102.	Oxalidaceae	1	2	4

Закінчення табл. 1

П/№	Назва родини	Кількість родів	Кількість видів	Кількість гербарних зразків
103.	Palmaceae	1	1	4
104.	Papaveraceae	6	6	6
105.	Pedaliaceae	1	1	10
106.	Phytolaccaceae	1	1	1
107.	Pinaceae	4	7	13
108.	Plantaginaceae	1	8	28
109.	Platanaceae	1	1	2
110.	Plumbaginaceae	1	4	5
111.	Poaceae	55	102	316
112.	Polemoniaceae	1	1	1
113.	Polygalaceae	1	2	5
114.	Polygonaceae	4	22	67
115.	Polypodiaceae	5	8	14
116.	Portulacaceae	1	2	3
117.	Potamogetonaceae	1	4	17
118.	Primulaceae	8	10	29
119.	Punicaceae	1	1	2
120.	Pyrolaceae	4	4	14
121.	Ranunculaceae	18	32	111
122.	Resedaceae	1	1	1
123.	Rhamnaceae	3	5	9
124.	Rosaceae	11	47	146
125.	Rubiaceae	2	10	25
126.	Rutaceae	2	2	2
127.	Salicaceae	2	13	37
128.	Salviniaceae	1	1	2
129.	Santalaceae	1	1	1
130.	Sapindaceae	1	2	9
131.	Saxifragaceae	4	5	10
132.	Scrophulariaceae	15	43	90
133.	Selaginellaceae	2	2	2
134.	Simaroubaceae	1	3	12
135.	Solanaceae	9	12	29
136.	Sparganiaceae	1	2	9
137.	Staphyleaceae	1	1	1
138.	Tamaricaceae	1	1	1
139.	Taxaceae	1	1	3
140.	Taxodiaceae	3	3	3
141.	Theaceae	1	3	10
142.	Theligonaceae	1	2	4
143.	Thymelaeaceae	1	1	8
144.	Tiliaceae	1	1	3
145.	Tropaeolaceae	1	5	26
146.	Typhaceae	1	2	4
147.	Ulmaceae	1	2	3
148.	Urticaceae	1	2	9
149.	Valerianaceae	3	3	9
150.	Verbenaceae	3	6	30
151.	Violaceae	1	3	5
152.	Vitaceae	1	6	20
153.	Zosteraceae	2	2	18
154.	Zygophyllaceae	3	3	4
	ВСЬОГО	600	1221	3407

геліофіти, сціофіти, факультативні геліофіти; гідрофіти, гігрофіти, мезофіти, ксерофіти тощо) або ж за способом живлення (паразити, напівпаразити та ін.).

Нефондовий матеріал гербарію, за нашою попередньою оцінкою, це 700—750 г. з. До нього належать гербарні матеріали студентських практик, експедиційні збори викладачів, наукові та ілюстративні матеріали до курсових, дипломних і магістерських робіт тощо.

На жаль, посадовим розкладом не передбачено жодної ставки лаборанта, і навіть куратор гербарію — посада, не підтверджена будь-яким документом. Це суттєво впливає на ефективність функціонування наукового гербарію, оскільки гербарні зразки впорядковують, каталогізують і поповнюють фрагментарно, позапланово та доволі хаотично. Втім, зазначені проблеми розв'язуються завдяки ентузіазму співробітників кафедри ботаніки. Однак вкрай негативно на розвиткові гербарної справи в університеті позначається відсутність фінансування як з боку Міністерства освіти та науки України, так і керівництва НДУ. Адже не вистачає елементарного обладнання та матеріалів: обгорткового паперу, монтувальних матеріалів, морозильної камери для боротьби зі шкідниками тощо.

Гербарій університету нерозривно пов'язаний з ботанічним музеєм, який функціонує при кафедрі ботаніки. Музей створено у 80-х рр. ХХ ст. завдяки зусиллям двох деканів природничо-географічного факультету — канд. біол. наук П. Нагорної та канд. хім. наук І. Кочерги, а також викладачів кафедри ботаніки. На початку 80-х під керівництвом декана П. Нагорної та завідувача кафедри проф. І. Гордієнко доцент Д. Ващишина і тодішні асистенти кафедри В. Курсон, Н. Тунік і лаборант Н. Сипливець склали експозиційний план та оформили вітрини музею, частково використавши матеріали гербарію. Згодом, через брак експозиційної площі, виникла потреба у розширенні приміщення музею. Тому в 1985 р. зусиллями нового декана факультету — канд. хім. наук І. Кочерги та за підтримки ректора Ніжинського державного педагогічного інституту проф. Ф. Арвата ботанічному музею надано нове приміщення, в якому він знаходиться і зараз, та розширено експозиції, що демонструють у систематичному порядку різноманітність рослин і грибів Чернігівщини.

Ботанічні колекції Ніжинського університету є цінним джерелом інформації про бірізноманітність Чернігівщини. Гербарій *NZHU* — типовий приклад локального гербарію, що функціонує при вищому навчальному закладі, основним завданням якого є накопичення репрезентативної вибірки флористичних матеріалів як конкретного регіону, так і суміжних територій, щоб не лише забезпечувати якісну підготовку вчителів-біологів, а й бути науковим підґрунтям для дослідників сьогочасного та прийдешніх поколінь.

1. Барбарич А.І. А.Л. Андржейовський (До 175-річчя від дня народження) // Укр. ботан. журн. — 1961. — 18, № 2. — С. 84-89.
2. Васильковский Г.П. Нежин. — К.: Мистецтво, 1981. — С. 22—24.

3. *Гимназия* высших наук и лицей князя Безбородко. Изд. 2. — СПб., 1881. — С. 113—117, 210—212.
4. *Добиаш А.В.* Николай Алексеевич Лавровский, первый директор Института князя Безбородко. — СПб.: ИИФИ, 1900. — Т. 18. — С. 1—48.
5. *Євтух Б.М.* Ніжинська гімназія вищих наук князя Безбородька // Енциклоп. освіти / Гол. ред. В. Кремень. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — С. 586—587.
6. *Лисенко Г.М., Лобань Л.О.* Гербарій Ніжинської вищої школи // Вісн. Луган. пед. ун-ту. — 2003. — № 11 (67). — С. 111—114.
7. *Лисенко Г.М., Шевера М.В.* Натураліст Антон Андржейовський: Ніжинський період діяльності // Акт. пит. ботан. та екол.: Мат-ли конф. молодих вчених-ботаніків України. — Ніжин, 1999. — С. 13—17.
8. *Гербарії України.* — Київ, 1995. — С. 18—19.
9. *Крицька Л.І., Мосякін С.Л., Федорончук М.М. та ін.* Гербарій судинних рослин // Гербарій Ін-ту ботан. НАН України. — К., 2002. — С. 9—30; 90—109.

Рекомендує до друку
С.Л. Мосякін

Надійшла 18.03.2009

Н.Н. Шиян¹, Г.Н. Лисенко²

¹ Інститут ботаники ім. Н.Г. Холодного НАН України, г. Київ

² Нежинський державний університет ім. Ніколая Гоголя

ГЕРБАРИЙНАЯ КОЛЛЕКЦИЯ НЕЖИНСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМ. НИКОЛАЯ ГОГОЛЯ

Гербарий Нежинского государственного университета (*NZHU*) — это одна из малых гербарных коллекций Украины. Основан в 1934 г. одновременно с открытием естественно-географического факультета и сейчас насчитывает 4 939 единиц хранения, состоит из гербария сосудистых растений (3 407), коллекции мхов (425), лишайников (357), морфологического и экологического учебного гербария, а также нефондовых гербарных материалов (700—750). В гербарии *NZHU* преимущественно собраны материалы с северо-востока Украины. Рассматриваются проблемы, мешающие развитию гербария, а также пути их решения.

К л ю ч е в ы е с л о в а: гербарий, Украина.

N.M. Shyian¹, G.M. Lysenko²

¹ M.G. Kholodny Institute of Botany, National Academy of Science of Ukraine, Kyiv

² Mykola Gogol Nizhyn State University

HERBARIUM OF MYKOLA GOGOL STATE UNIVERSITY OF NIZHYN

The Herbarium of Mykola Gogol State University of Nizhyn (*NZHU*) is one among small Ukrainian herbarium collections. It was founded in 1934, simultaneously with the Faculty of Natural Sciences, and now includes 4 939 specimens. Now the herbarium consists of several parts: the collection of vascular plants (3 407), bryological (425) and lichenological (357) collections, morphological and ecological herbaria, and non-deposited material (700—750). In *NZHU* presented the specimens collected mostly in the northwestern part of Ukraine. Recent problems of herbarium development and ways of their solution are also described and discussed in article.

Key words: herbarium, Ukraine.